

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

412

שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת בלק תשע"ט

וצריך לחזק ולחדש בעצמו את טבע המידות הטובות, לנטוע בנפש את "הרחמים והחסדים הנאמנים" כלשון רבינו יונה.

ומדרגות אלו הם מן המעלות העליונות, כמו שכתב בשערי תשובה (ג, יז) מעלת לכת בדרכי השם, וזה המידות הטובות, שאפשר לקבלם על ידי מחשבה ועל ידי מעשים המרגילים, כפי שכבר הזכרנו מדברי הרמב"ם על המשנה (אבות ג, טו) "הכל לפי רוב המעשה", שאם אדם נותן צדקה בפעם אחת אלף זוז זה משפיע עליו, שהנתינה בלב טוב משפיעה על הנותן אהבת חסד, אבל אם נותן אלף זוז באלף פעמים זה משפיע הרבה יותר!

ובזה שייך שכל אחד ישפיע על עצמו, בריבוי מעשים טובים ופעולות של חסד, שעל ידי זה יחזק את טבעו שיהיו בו מידות טובות יותר, ויטע בנפשו את הרחמים והחסדים הנאמנים, על ידי מחשבה עם פעולות.

שינוי הטבע בשב ואל תעשה

וכן להיפך כבר הזכרנו מעשה שהיה [ניתכן שיש כאלה שעדיין לא שמעו מזה] שאחד היה כועס הרבה בביתו בערב שבת אחרי הצהריים, שזה זמן של לחץ בבית להכין את צרכי השבת, והוא היה מתרגז וכועס, והבין כי הכעס זו מידה רעה, ובא לבקש עצה כיצד להיגמל מזה.

ושאלוהו האם הוא צועק כשהוא כועס, והשיב כי אכן הוא צועק, ויעצו לו שישתוק ולא יצעק בשעת הכעס, וניסה שבוע אחד והצליח ולא צעק, אבל זה היה אצלו מאמץ נפשי איום, ושוב בא ושאל מה לעשות וכיצד יוכל לעמוד בכל יום ששי במאמץ נפשי כזה, ואמרו לו שאף על פי כן ינסה להמשיך, וניסה וראה כי בשבוע השני היה יותר קל, ואחר כך עוד יותר קל, עד שהפסיק לגמרי לכעוס, והכעס כבר לא מתעורר אצלו.

והיינו כמו שפעולה בקום ועשה, כגון צדקה, משפיעה על הטבע שיהיו בו מידות טובות, כך גם התגברות בשב ואל תעשה משפיעה, ובכל התגברות נוספת זה נעשה יותר קל, ומשתנה הטבע לטובה.

אך כל זה הוא כאשר מתגבר מתוך הבנה שזהו הטוב וכך כדאי לעשות, אבל אם הוא שותק מפני שמוכרח לשתוק, וכופה את עצמו נגד הטבע בלי הבנה, זה יותר גרוע, כי הוא רוצה לצעוק ואינו יכול, ומתוך כך הכעס מתחזק אצלו יותר. וכעין זה שמעתי בשם החזון איש כי אדם שעושה חסד בעל כורחו ולא מתוך אהבת חסד זה יותר גרוע, כי בכל פעם שהוא עושה את החסד שוב אכפת לו מזה, ומתחזקת בו המידה הרעה של צרות עין ושנאת החסד, כי הוא עושה כן עם התנגדות הנפש, נגד הטבע, ומחזק בזה את המידה הרעה אצלו. וצריך להתרגל בחסד מתוך אהבת החסד, ולא בכפייה עצמית, ובכך תיקבע מידת החסד בנפשו.

השפעת לימוד המוסר

זהו הענין של הרגל נעשה טבע במידות טובות, והם מדרגות שאפשר לקבלם, אך זה לא פשוט כל כך, ואמנם מי שעוסק בספרי מוסר זה מוכרח להשפיע עליו, אם הוא עוסק בזה מתוך התעניינות ולא בכפייה.

וצריכים לדעת כי סדר המוסר שבישיבות, מלבד מה שהוא חיוב מצד סדרי הישיבה, זהו גם דבר חיוני ביותר לנפש האדם. אך כאמור התועלת בזה היא רק כשלומדים בצורה מעניינת ולא בכפייה, ומי שכופה את עצמו זה לא ישפיע עליו, רק אם ילמד מתוך התעניינות, באיזה ספר שמעניין, או פרק שמעניין, אז זה משפיע.

זהו מה שבידנו וכל אחד ואחד יכול, על ידי עסק המוסר, וכבר הזכרנו ממרן הגראי"ל זצ"ל שאמר כי אפילו לימוד חמש דקות ביום בספר מסילת ישרים, אם זה בקביעות זה משפיע, כמו שכתוב (איוב יד, יט) "אבנים שחקו מים", דבר תמידי עם טעם והתעניינות משפיע ומשנה את הנפש.

וזוהי המסקנה מכל מה שדיברנו עכשיו, שאפשר להתקדם בצורה גדולה מאד במידות הטובות, על ידי מעשים ופעולות ועל ידי מחשבה, ובעזרת השם נזכה כולנו לקבל שלמות במידות הטובות!

החלום בליל פטירת החזון איש

כשנפטר מרן החזון איש זצ"ל, בליל שבת, לפני שנודע דבר פטירתו, חלם על כך גיסי הגי"ר יוסף דיסקין זצ"ל, וראה בחלומו כי החזון איש נפטר. ומסתבר כי הסיבה לזה היא מפני שהייתה נפשו קשורה בנפשו, וכאשר נפש האדם קשורה בנפש זולתו הוא מרגיש במה שקורה עימו, ואם יש לשני איזה קושי או צער, נפשו מרגישה בזה.

וכמדומה שיש דברים ידועים בזה, שמי שנפשו קשורה בנפש השני, מרגיש לפעמים במה שקורה עימו. וענין נפשו קשורה בנפשו הוא מתוך שיש איזה דמיון, משהו דומה בין שני הנפשות.

אהבת הבריות של החזון איש

ומה הייתה "נפשו" של החזון איש, מה הייתה מהותו? – נשמה טהורה, עם אהבת תורה ואהבת הבריות שאין לשער, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, וביאר המסילת ישרים פרק י"א שצריך להיות כמוך ממש בלי שום הבדל, ומאחר שכך היא המצוה, בודאי שייך לקיים זאת, וכך היה אצל החזון איש, כמוך ממש.

ומעשה באחד שהיה קרוב אליו מאד, ששאל אותו האם יש לו איזה קפיידא ותרעומת עליו, שאכפת לו משהו ומקפיד, וענה החזון איש "איך ווייס ניט וואס איז דאס פאר איבול", ובתרגום מאידיש: אינני יודע מה היא תרעומת, אינני יודע מה זה! ובאמת מצינו בגמרא (ב"מ מט, א, ועוד) "אין לו עליו אלא תרעומת", ומבואר כי לפעמים שייך שתהיה תרעומת, אך החזון איש העיד בעצמו שאינו יודע תרעומת מה היא.

ודבר זה נבע מתוך אהבת הבריות הגדולה שהייתה לו, וכפי שבטבע האדם אין לו תרעומת על הילד שלו, כי אהבת האב לבן גדולה כל כך שלא שייך קפיידא ותרעומת, כך גם היה אצל החזון איש – כלפי כל אחד ואחד, מתוך אהבת ישראל הגדולה שהייתה לו, ואהבת לרעך כמוך בלי שום הבדל, עד שלא שייך תרעומת על שום אדם.

ואם הוא אמר כך, זה באמת היה כך ממש, שלא ידע כלל מה היא תרעומת. ושמעתי שבפעם אחרת הוא התבטא ואמר "אין מיין קראם איז דאס ניט דא", כלומר: בחנות שלי זה לא נמצא... קפיידא ותרעומת לא היו בנמצא אצלו, והיו נגד הטבע שלו!

ויתכן שכבר מלידתו הוא היה כך, וקיבל טבע זה מאביו הגאון רבי שמריהו יוסף זצ"ל, אך זה היה גם מכוח דבקו בתורה, שזכה לקדושה ולמידות טובות כאלו, ויש עליו עובדות מדהימות בזה.

נפשו קשורה בנפש כלל ישראל

ובדומה לזה היה מעשה עם מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל בליל יום כיפור תשל"ד, שראה בחלומו את המילים 'קרע שטן' כשחסרה בהם אות אחת, ונבהל מזה מאד, והלך למרן הקהילות יעקב זצ"ל ואמר יחד פרקי תהלים. ובאמת באותו יום כיפור פרצה מלחמת יום הכיפורים, וזה היה החלום שראה בלילה. ומסתבר שזה גם כן מתוך אהבת ישראל שהייתה לו, כיון שביום הזה הייתה עתידה לפרוץ מלחמה כזו שנהרגו בה הרבה יהודים רח"ל, נשמתו כבר הרגישה בזה, מתוך אהבת ישראל.

וזוהי מדרגת אהבת ישראל ששייך להשיגה, ואמנם זה תלוי גם בתורשה, אבל זה בא גם על ידי מחשבה, לחשוב על השני, ותפילה במחשבה, שעל ידי זה מגיעים לנקיות הנפש שתהא נפשו קשורה בנפש כלל ישראל.

החיוב לנטוע בנפש מידות טובות

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ג, לו) כתב בחובת המידות הטובות "הזוהרנו להסיר מנפשנו מידת האכזריות ולנטוע בה נטעי נעמנים הם הרחמים והחסדים הנאמנים", היינו שיש חיוב לנטוע בנפש טבע של רחמים ואהבת חסד, ואפילו מי שלא נולד עם הטבע הזה יכול וחיוב לחדש בעצמו את הטבע הזה, וכן כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות דעות ופ"ז מהלכות תשובה) שיש חיוב "והלכת בדרכיו" גם למי שלא נולד עם מידות טובות כל כך,

מתוך שיחות רבינו שליט"א בענייני הפרשה

בפרשת בלק כ"ד ה'. מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל. הנה בלעם הרשע בכל ברכותיו נתכוון לקלל את ישראל, אלא שהקב"ה שם חכה בפיו שהיה מוכרח לומר ברכה, אבל כוונתו הייתה לקללה.

ואמרו חז"ל (סנהדרין קה, ב) שכל ברכותיו של בלעם לבסוף לא נתקיימו אלא חזרו לקללה, חוץ מברכה אחת, כמו שכתוב (דברים כג, ו) ויהפוך השם את הקללה לברכה, בלשון יחיד, שרק קללה אחת נהפכה לברכה שלא חזרה לעולם, וכל שאר הברכות חזרו לקלות. והברכה היחידה שלא חזרה לקללה היא "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל", שהכוונה בזה לבתי כנסיות ובתי מדרשות, וברכה זו נתקיימה בישראל.

וצריך ביאור מה צריכים בזה לברכת בלעם, הרי כבר הובטחנו בתורה (דברים לא, כא) "כי לא תישכח מפי זרעו" וכדאיתא בשבת דף קל"ח רבי שמעון בן יוחי אומר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, ואם כן ודאי שיהיו תמיד בישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות שעוסקים בתורה ובמצוות, ומה המיוחד בברכת מה טובו אהליך יעקב.

ונראה כי הברכה המיוחדת שיש בזה היא "מה טובו", הרגשת הטוב, הרגשה מיוחדת של טוב שמרגישים בתורה ובמצוות, שכלל ישראל מאושרים ושמחים בזה, ועוסקים בזה מתוך אושר, כמו שאמרו בפרקי אבות (ז, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, היינו שהאושר הכי גדול בעולם הזה הוא בעמלה של תורה.

ועד כדי כך שהמשיך התנא "וטוב לך לעולם הבא", ולכאורה הרי זה פשוט, שאם אדם עמל בתורה מתוך הדחק ודאי שיזכה לעולם הבא, ולמי מגיע עולם הבא אם לא לאדם כזה.

ונראה שהחידוש בזה הוא, כי מאחר שאדם שעמל בתורה הוא כל כך מאושר בעולם הזה, אם כן הרי כבר יש לו עולם הזה, ובדרך כלל העולם הזה הוא על חשבון העולם הבא, ומי שיש לו עולם הזה מפסיד מחלקו בעולם הבא, אבל כאן חידש התנא שאינו כן, והאשריך בעולם הזה של תורה לא בא על חשבון העולם הבא, אלא להיפך, זה מוסיף עולם הבא! כי זה לא תענוג גשמי של עולם הזה, אלא תענוג רוחני של תורה, והוא "פירותיה" בעולם הזה שאינו על חשבון הקרן הקיימת לעולם הבא.

וזהו הברכה מה טובו אהליך יעקב, הרגשת הטוב והאושר בתורה שיש לכלל ישראל, וכן מזכירים בפיוט במוצאי שבת "טובו אהליך יעקב", אבל בפסוק כתוב יותר מזה, "מה טובו", ומילת "מה" מורה על גודל הטוב, שהוא טוב ואושר מיוחד שאין לשער, בדרכה של תורה.

הפסוק הראשון שאנו מזכירים בנוסח התפילה הוא "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל", וחז"ל דרשו פסוק זה על בתי כנסיות ובתי מדרשות, ומזכירים זאת בתפילה מיד בתחילת היום, כדי להשריש לבבנו את ההכרה שזהו הטוב האמיתי וההצלחה הגדולה ביותר, "מה טובו"! בתי כנסיות ובתי מדרשות, תורה ומצוות. וכאשר בתחילת היום זוכרים ומתעוררים בזה אזי גם המשך היום הוא בהנהגה המתאימה לזה, וכמו שכתוב (קהלת ז, ח) "טוב אחרית דבר מראשיתו", היינו שאם הראשית היא טובה, גם האחרית טובה (עייני תוס' חגיגה דף טו).

ולשון הכתוב "מה טובו", היינו שבתי כנסיות ובתי מדרשות נותנים הרגשה טובה ונעימה מאד, ויש לפרש משום שהם מקום קדוש, וכדאיתא במגילה דף כ"ט שבתי כנסיות ובתי מדרשות נקראים "מקדש מעט" ויש בהם קדושה מעין בית המקדש.

וכשאדם נמצא במקום קדוש, זה מקדש אותו, והקדושה נותנת הרגשה טובה מאד, כמו שכתוב (דה"א טז, כז) "עוז וחדווה במקומו", וכפי שסיפר מרן הרב מפוניבז' זצ"ל כי כשהוא נכנס לביתו של החזון איש ונמצא במחיצתו הוא מרגיש שם קדושה, הרגשה נעימה מאד.

וזהו "מה טובו אהליך יעקב", הרגשת הטוב והנעימות בבתי כנסיות ובתי מדרשות, שהם מקומות מקודשים ומקדשים את האדם.

והנה בלשון הפסוק נזכרו שני עניינים "אהליך יעקב" ו"משכנותיך ישראל", ויש להבין מהו אוהל ומהו משכן, ומדוע לגבי אוהל נקראו בשם יעקב ולגבי משכן קרויים ישראל.

ויש לפרש, שהרי ידוע שיש שני מדרגות בכלל ישראל, שפעמים קרויים יעקב ופעמים ישראל, ויעקב מורה על מדרגה נמוכה של כלל ישראל, ואילו ישראל זו מדרגה יותר גדולה, כמו שנאמר ליעקב אבינו (בראשית לב, כט)

כי שרית עם אלוקים וגוי'. ונראה עוד כי אוהל הוא ענין דירת עראי, ומשכן זה מקום קבוע. ועל פי זה יש לפרש מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, שהיכן שבית הכנסת הוא מקום קבוע, שיש בו הרבה תורה והרבה תפילה, אזי זה "משכן", ובוה מוזכר השם "ישראל", כי זה משפיע על כלל ישראל דרגה יותר גבוהה, בבחינת ישראל, אבל במקום שבתי כנסיות ובתי מדרשות הם רק עראי, כמו "אוהל", שאין בהם הרבה תורה ותפילה, וזהו דרגה נמוכה, וקרויים רק "יעקב" ולא ישראל.

[וכענין זה פירש באור החיים כאן "מה טובו אהליך וגוי'. פירוש לפי שיש בישראל כת שקובעים עתים לתורה, וכת שעוסקים בה יתד התקועה, כנגד בעלי בתים אמר מה טובו אהליך יעקב, כאוהל זה שאינו קבוע, וכנגד כת התקועה אמר משכנותיך ישראל!].

והנה מצינו עוד פסוק שנזכר בו לשון אוהל ומשכן, בשמואל ב' פרק ז', כשדוד המלך רצה לבנות את בית המקדש, ונתן הנביא אמר לו שלא יבנה, כי דם לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית, והקב"ה אמר לנתן הנביא שיאמר לדוד "כי לא ישבתי בבית למיום העלותי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה ואהיה מתהלך באוהל ובמשכן" (ש"ב שם ו).

היינו שבכל האדורות הקודמים לא היה ציווי לבנות את בית המקדש, ובכל אותו הזמן עד שנבנה בית המקדש הייתה השכינה שרויה "באוהל ובמשכן", במשכן שהיה במדבר, ובמשכן שילה, ובמשכן נוב וגבעון. ופירש רש"י שם כי משכן שילה נקרא "אוהל", משום שלא הייתה בו תקרה, אלא בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן (ועייני זבחים ק"ח, א).

ונראה עוד, כי אוהל מרמז לאוהל האבות הקדושים, שהיה גם כן מעין בית המקדש, וכמו שכתב הרמב"ן בפתיחה לספר שמות כי אוהל האבות היה משכן השכינה, וכן כתוב ביצחק אבינו (בראשית כד, סז) ויביאה יצחק האוהלה שרה אמו, ופירש רש"י שהיה ענין קשור על האוהל, וענין הענין הוא גילוי שכינה, שראו שם את השכינה.

וזה גם כן נכלל במה שאמר הקב"ה "ואהיה מתהלך באוהל", שהייתה השכינה שרויה באוהלם של האבות אברהם יצחק ויעקב ושל השבטים עד מתן תורה, שהאוהל שלהם היה מקום קדוש ומשכן להשראת השכינה, ואף שזה לא היה משכן ממש, אלא פחות ממשכן, אבל זה דומה למשכן, שהייתה שם השראת השכינה. וזהו "אוהל ומשכן" הנכלל גם כן במה שנאמר "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל".

ורש"י כאן פירש מה טובו אהליך "על שראה פתיחהם שאינן מכוונין זה מול זה", והיינו כמו שאמרו בבבא בתרא דף ס' על הפסוק ויישא בלעם את עינו וירא את ישראל שוכן לשבטיו, מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה, ע"כ. והיינו שבלעם ראה את מעלת הצניעות ומידות טובות שיש בכלל ישראל, שכל אחד מתחשב בשני וזהו שלא להזיקו בהזיק ראיה.

וזהו "אהליך יעקב", בית יהודי עם מידות טובות, שהמידות הטובות הם המעלה של כלל ישראל, כמו שאמרו (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו: רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים.

ועל זה אמר "מה טובו", שאדם שהוא בעל מידות טובות, תמיד מרגיש טוב, ומאושר, ורגוע, ומפרגן לאחרים, ומרגיש שלא חסר לו כלום, ומסתפק במועט, ואין לו שום דרישות, והוא תמיד שמח, ומשמח את הבריות, ומדבר בסבר פנים יפות עם כל אחד ואחד, וזהו מה טובו אהליך יעקב שאין פתיחהם מכוונין – המידות הטובות שיש בכלל ישראל.

ואמנם זה גם כן תלוי ב"אהליך ומשכנותיך" של בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם יש תורה ויש תפילה, וכן אם נמצאים במקום קדוש, שעל ידי זה מתקדשים ומקבלים מידות טובות.

והנה לפי מה שדיברנו היה צריך להיות שכאשר נכנסים לבית הכנסת ולבית המדרש תהיה הרגשה שנכנסים לבית המקדש, למקום קדוש, "אהליך ומשכנותיך ישראל", וצריכים להרגיש שנמצאים במקום קדוש, ובדרך כלל לא חושבים על זה, אך ראוי לחשוב ולהרגיש בזה, אני נמצא במקום שיש בו קדושה, והקדושה גם משפיעה עלי.

ויתכן שגם אפשר להרגיש את השפעת הקדושה, כמו שאמר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל כי בשבת אפשר להרגיש את הנשמה היתירה, שענין הנשמה היתירה הוא תוספת קדושה בנשמה, ויש כאלה שמרגישים בזה, וכך גם בבית הכנסת ובבית המדרש, צריכים ויכולים להרגיש את הקדושה, שהיא הרגשה מאד נעימה, "מה טובו"!

לעילוי נשמת האשה הכשרה מרת
לטיסיה שמחה בת עיישא אלבו ע"ה
נלב"ע י"ג תמוז תש"ע
תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרב **יוסף ב"ר שלמה וולך** זצ"ל
נלב"ע ח' תמוז תשנ"ב
תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרב **גרשון ב"ר אברהם הכהן** זצ"ל
ראש מוסדות חכמי צרפת עקס-לע-בן
נלב"ע ט' תמוז תשס"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת
רבי **שלמה מישקובסקי** זצ"ל
בן הגאון רבי **חזקיהו יוסף** זצ"ל
נלב"ע י"ג תמוז תשמ"ט - תנצב"ה